

Микола Близняк

ДЕРМАНСЬКА ДРУКАРНЯ ПОЧАТКУ XVII СТ. У ВИСВІТЛЕННІ ІВАНА ОГІЄНКА

У науковій спадщині і творчому доробку видатного українського церковного, політичного та культурно-освітнього діяча, вченого, філолога, професора Івана Огієнка (пізніше – Митрополита Іларіона) (1882-1972) окреме місце належить Дерманю, дерманському освітньо-культурному центру, дерманській кириличній друкарні. Найбільш суттєві факти та їх оригінальну інтерпретацію стосовно Дерманя подав І.Огієнко в монографії «Історія українського друкарства» в окремому розділі під назвою «Дерманська друкарня» (ч.ІІІ).

Історія Дерманя і дерманського монастиря подається І.Огієнком в органічному зв'язку з Острогом та династією князів Острозьких, що були зацікавлені у створенні (фундації) тут регіонального освітньо-культурного осередку - в першу чергу дерманського Свято-Троїцького монастиря. За визначенням І.Огієнка, саме цей монастир був «одним з найкращих монастирів Волині». Дермань та дерманський монастир розглядаються проф.Огієнком як важливий та невід'ємний форпост Острога й острозького освітньо-культурного та видавничого осередку.

І.Огієнко навів низку джерельних відомостей і свідчень про Дермань. Одні з них складають історичну традицію («Переказують, що ще на початку XV-го віку, серед густих лісів, недалеко села знаходився загородній двірець князів Острозьких, добре укріплений від нападу ворога»), інші - засновані на вірогідних джерелах, особливо, рукописних книгах різного часу - сучасних та пізніших (зокрема, «Пом'янику» першої половини XVIIст. еп. Ієрофея про те, що фундатором цього монастиря був Василь Хведорович Красний (Гарний) - в інтерпретації І.Огієнка. Саме цей князь, як писав Митрополит Іларіон, «церковь и муровал, и сам на закладаню был»). Пізніше, 1499 року, онук Василя Федоровича Красного - Костянтин Іванович подарував монастирю рукописну книгу «Поучень». Власне й ця дата також вказує на давнє походження монастиря. І.Огієнко запропонував таку тонко підмічену думку, що «князь Костянтин спершу мав думку заснувати свою друкарню та школу саме в Дерманському монастирі». З цим пов'язаний той відомий факт, що 1575 року І.Федорович став управителем в Дерманському монастирі на запрошення В.-К.К. Острозького. Оригінальність думки І.Огієнка спостерігається у тому факті, що він відмітив таку деталь: «Можливо, що за час свого

управительства (1575-1576) Хведорович розпочав вже в Дермані засновува-ти нову друкарню». Але пізніше Федоров за певних обставин переїхав до Острога.

Два основних моменти: початок і припинення діяльності Дерманської друкарні привернули увагу І.Огієнка. Чому саме друкарська справа в Острозі припиняється і переноситься до Дерманя, яка причина таких кардинальних змін - достовірно не відомо. Проф. Огієнко висловлював припущення, що кн. Костянтин бажав увесь центр культурно-освітньої праці перенести до тихого, спокійного Дерманя, який був більш придатним для наукової діяльності.

Що стосується припинення діяльності Дерманської друкарні, то перенесення її до Острога відбулось, за словами Івана Огієнка, «з невідомих... причин» приблизно у 1605 році.

Хоча попередні дослідники називали перше дерманське видання «О православной ... вере», Митрополит називає і зупиняється тільки на двох виданнях - «Октоїх» («Октаикъ») (1603-1604) і «Лист Мелетія» Пігаса 1605р. Він здійснив детальний аналіз передмови та післямови «Октоїха», які стали джерелами його вірогідних висновків. До їх числа належить, зокрема, питання про участь у цьому виданні фактичного керівника дерманської друкарні Дем'яна Наливайка, який склав післяслово в цій книзі і підписав цей текст такими словами: «Даміанъ недостойний преезвитерьъ», а також цікаве спостереження вченого на основі залучення для свого дослідження примірника «Октоїху» зі збірки Національного музею у Львові про те, що «значно нижче, підписався й технічний друкар» - «І Ф Д», хоч не наважився висловити остаточну думку про те, хто ж то міг сховатись «під цими ініціалами». Із цієї ж післямови у «Октоїху» Митрополит Іларіон відмітив незаперечний факт - джерельну звістку про дату кончини сина Василя-Костянтина Острозького - Олександра - 2-го грудня 1603р.

Незважаючи на порівняно короткий час діяльності дерманської друкарні (приблизно 3 роки), за словами І.Огієнка, «Дерманський монастир не втратив своєї культурно-освітньої праці, і надалі лишився славним монастирем на Волині», в чому і його віковична слава.

Література

1. Огієнко І. Історія українського друкарства: Історично-бібліографічний огляд українського друкарства XV-XVII вв.-3-є вид.-К., 1994. (Перше вид. – Львів, 1925; друге вид.- Вінніпег, 1983).
2. Огієнко І. Князь Костянтин Острозький і його культурна праця: Історична монографія.-Вінніпег, 1958.
3. Огієнко І. Українська культура. Коротка історія культурного життя українського народу: Курс, читаний в українським народнім університеті.-К., 1991.